

РЕЦЕНЗІЇ

[рец.]: *Сварник І. Архів Івана Крип'якевича: Інвентарний опис* / [упоряд. Я. Федорук; наук. ред. І. Бутич, Я. Дашкевич, О. Купчинський]. – Київ; Львів, 2005. – XXX, 252 с.

Про наукову спадщину найвидатнішого галицького історика Івана Крип'якевича, як це не дивно, досі немає ґрунтовного монографічного дослідження. Хоча в Івано-Франківську ще 1991 р. відбулася наукова конференція, присвячена життю і діяльності вченого*, а нещодавно Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Львові (в минулому філіал Інституту історії України, Інститут суспільних наук АН УРСР), який свого часу очолював академік, видав солідний збірник наукових праць та спогадів, зокрема І. Бутича, М. Вальо, Л. Винара, В. Гориня, Я. Дашкевича, У. Єдлінської, Я. Ісаєвича, М. Ковальського, Р. Крип'якевича, В. Кубійовича, С. Панізнїка, І. Патера, У. Рїча, Ю. Сливки**, Ф. Стеблїя та ін., присвячених ученому***, супроводячи його першою більш-менш повною бібліографією друкованих праць ученого****, автобіографією (на жаль, вона доведена лише до 30-х років ХХ ст.) і низкою неопублікованих і маловідомих досліджень І. Крип'якевича. Чимало публікацій про життя і творчість видатного історика (зокрема, ґрунтовна передмова до львівського перевидання 1990 р. “Історії України” І. Крип'якевича, а також вступна стаття до рецензованого видання “У науковій лабораторії історика”) належить його учневі проф. Я. Дашкевичу.

Загалом спадщині історика дуже пощастило: попри цькування і переслідування у повоєнні роки*****, вченого не знищили фізично й не піддали ув'язненню чи засланням. Домашній архів уцілів навіть після того, як американська бомба вцілила у будинок на вул. Домагалїчїв (Павлова), 9 у Львові, де він мешкав. Документи, попри численні обшуки, переважно збереглися в домі історика. Після смерті Івана Петровича ними опїкувалися сини – Богдан та Роман, а згодом вдова останнього п. Леся. Зауважимо, що документи вченого частково зберігаються і в інших місцях: у ЦДІА України у Львові відклався невеликий фонд І. Крип'якевича***** – 60

* Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 105-річчю від дня народження визначного історика України, академіка І. П. Крип'якевича. – Івано-Франківськ, 1991.

** Див.: *Сливка Ю.* Академік Іван Петрович Крип'якевич. Спогади. – Львів, 2000.

*** Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / [відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд. Ф. Стеблїй]. – Львів, 2001.

**** Усі попередні спроби видання бібліографії вченого, в силу ідеологічних міркувань, оминали тематику української символїки, визвольних змагань, етнографічної території, ігнорували праці історика періоду 1941–1944 рр. та позаукраїнські видання.

***** *Дашкевич Я.* Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // *Дашкевич Я.* Постагї: Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид. виправл. і доповн. – Львів, 2007. – С. 419–422, 424–434 та ін.

***** Його огляд див.: *Сварник І.* Особистий фонд Івана Крип'якевича у ЦДІА України у Львові // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 896–898.

справ за 1892–1941 рр., переданий із Києва 1951 р., фонд Українського (таємного) університету у Львові, у якому І. Крип'якевич викладав історію, вів семінари й був секретарем сенату*, а також великий фонд НТШ, у якому історик виконував різні обов'язки, в т. ч. очолював історичну комісію. Документи його службової і організаційної діяльності є також в архівах Львівського університету**, Інституту українознавства та Музею етнографії у Львові, в архівах Академії наук та Інституту історії у Києві, у приватних архівах Я. Веселовського, М. Возняка, В. Левицького, М. Мочульського, О. Назарука, Т. Реваковича, В. Старосольського, С. Томашівського, А. Шептицького та ін.***. Однак найбільше документів вченого зберігається у його домашньому архіві.

Саме тому публікація опису особистого архіву Івана Крип'якевича, у якому збереглися не лише його публікації, рукописи виданих і невиданих праць, але й архівні й бібліографічні виписки, робочі картотеки, підготовчі матеріали історика, є унікальним за інформативністю виданням, яка стане настільною книгою для всіх дослідників творчості історика, архівістів, студентів, краєзнавців. В архіві вченого зберігалися також гравюри, карти, документи, фото, герби земель, печатки міст, ескізи та багато інших матеріалів, що мають самостійний інтерес для дослідників.

Цінність архіву полягає ще й у тому, що І. Крип'якевич був акуратним, точним і педантичним, з гімназійних років дбав про його комплектування, дбайливо ставився до листування (серед його кореспондентів О. Бевзо, С. Білецький, М. Брайчевський, І. Бутич, І. Вільде, Е. Вінтер, В. Восканян, М. Галушинський, О. Гермайзе, М. Голубець, Б. Греков, М. Грушевський, П. Гудзенко, К. Гуслистый, Л. Гец, З. Вуйцік, М. Зеров, М. Каргер, В. Липинський, Г. Логвин, Ю. Меженко, Г. Нудьга, І. Огієнко, Б. Патон, Є. Петрушевич, О. Прицак, І. Свенціцький, С. Томашівський, Ф. Шевченко та ін.), збирав відбитки публікацій власних і своїх колег, складав бібліографію, а згодом, в останні роки життя, після виходу на пенсію (1962) особисто впорядкував архів, підписав більшість папок і склав їх опис. Як згадує у вступній статті до видання соратник вченого, нині вже покійний Іван Лукич Бутич, небагом після смерті Івана Петровича до нього звернувся Богдан (Петро-Богдан) Крип'якевич за допомогою в упорядкуванні архіву батька. З'ясувалося, що вже 1967 р. родина вирішила передати документи академіка до ЦДІА УРСР у Львові, з яким учений особливо тісно співпрацював у 60-ті роки, організував тут семінар з архівознавства й допоміжних історичних дисциплін і виховав цілу плеяду молодих науковців. До того ж окремі папки з домашнього архіву були передані до ЦДІАЛ ще за життя Івана Петровича, за його особистими розпорядженнями. Однак серед домашніх документів, особливо листів, було багато такого, що в той час не варто було передавати до державного архіву (наприклад, численні документи М. Грушевського, документи про участь у СВУ****, Міжпартійній раді, УНДО,

* Центральный державный исторический архив Украины, м. Львів. Путівник. – Львів; Перемишль, 2003. – С. 223–224.

** Державний архів Львівської області. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1815; Оп. 14. – Спр. 5.

*** Див.: Центральный державный исторический архив Украины, м. Львів. Путівник. – С. 465; Особисті архівні фонди відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника АН УРСР. Анотований покажчик. – Львів, 1977. – С. 168.

**** Див.: *Патер І.* Діяльність Івана Крип'якевича в Союзі визволення України // Іван Крип'якевич у родинній традиції... – С. 267–305.

матеріали періоду визвольних змагань, німецької окупації Львова і т. п.). Тому архів вирішили розділити на дві частини. Виокремленими з нього документами опікувалася пані Леся, дружина Романа Крип'якевича. На щастя (як з'ясувалося нещодавно), ідея передачі цього архіву до ЦДІА у Львові так і не була реалізована, отож архів Крип'якевича не пограбували, як інші особисті фонди*, що зберігалися у Львівському історичному архіві. Наприкінці 70-х років цими документами дуже цікавився Архів Президії АН УРСР, пропонуючи передати всю збірку до Києва. Однак, знаючи державну практику вивезення всього цінного (напр., архіву Івана Франка) до столиці, Богдан Іванович усіяко зволікав з конкретною відповіддю, пояснюючи це цілком умовитовано, станом свого здоров'я. Після смерті Богдана Крип'якевича (1980) впорядкування продовжив його брат Роман і провадив цю працю до останніх днів життя (1999). Заслугою Романа Івановича стало ще й видання неопублікованих і перевидання (з усуненням цензурних втручань) протягом 80–90-х років багатьох праць батька. Пригадую, як він з гордістю приніс до мого кабінету в архіві першу з них – мініатюрну “Малу історію України”, видану у Прибалтиці самвидавським способом на газетному папері. Нині Архів Івана Крип'якевича систематизують і нумерують всередині уже сформованих справ у Відділі рукописів ЛННБ НАН України ім. Стефаніка у Львові.

Приємно зазначити, що упорядником інвентарного опису став уже відомий історик-джерелознавець Ярослав Федорук, автор численних публікацій і монографічних досліджень про добу Хмельниччини. Він є учнем проф. Я. Дашкевича, а той – учнем І. Крип'якевича. Пам'ятаємо також, що І. Крип'якевич був учнем М. Грушевського. Тому звернення молодого історика до спадщини класика нашої історіографії можна вважати продовженням традицій української історичної науки. Цій праці Я. Федорук присвятив кілька років життя, починаючи з весни 2001 р. і до здачі книги на складання навесні 2005 р. Усіяко сприяла і надавала допомогу в роботі над виданням пані Леся Крип'якевич. Саме вона стала ініціатором наукового описання архіву, звернувшись у цій справі до керівника Львівського відділення Інституту української археографії і джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України Я. Дашкевича. Як і всі представники цієї славної родини, вона чудово усвідомлювала цінність цього архіву для нашого суспільства, берегла його, не відмовляючи при цьому дослідникам у доступі до матеріалів архіву.

Аналізуючи збірку, Я. Федорук, виділяє у ній поза схемою Крип'якевича, що мала 4 великі групи – I. Загальна; II. Нариси історії України; III. Історичний атлас України; IV. Архів Холмщини – такі найважливіші тематичні групи: I. Щоденник, спогади. II. Листування. III. Документи до історії науки (діяльність НТШ, У(т)У, гімназій, Українського ун-ту в Кам'янці-Подільському, Львівського ун-ту, ВУАН, Богословської академії у Львові, філіалу Інституту історії АН УРСР у Львові й ІСН, Музею етнографії у Львові та ін.). IV. Документи до біографій істориків, архів з численними автобіографіями, унікальним ілюстративним матеріалом. V. Громадсько-культурна діяльність І. Крип'якевича (в т. ч. у студентських товариствах, Комітеті охорони воєнних могил, Українському історичному товаристві,

*Крадів особливо цікавили автографи визначних діячів та світліни (Див. Перелік документальних матеріалів, викрадених зі сховищ ЦДІАЛ у 2003–2004 рр. // Вісник Комітету захисту архівів. – Львів, 2006. – Ч. 1. – С. 6–16.

школі ім. короля Данила у Львові, музеї Жовківщини, як депутата Львівської обласної ради). VI. Документи до біографії І. Крип'якевича та роду Крип'якевичів і споріднених з ним родин Сидоровичів, Мальчинських, Цегельських. VII. Методологія та інструментарій історика, організація власної наукової роботи. У цій групі Я. Федорук виділяє основні напрямки наукових досліджень І. Крип'якевича: історія козащини XVI–XVII ст., Хмельниччина, історія Львова, Київська Русь і Галицько-Волинська держава, друкарство й історія книги*, спеціальні історичні дисципліни (геральдика, сфрагістика, дипломатика, медальєрика, епіграфіка, палеографія, методика історичних досліджень**), картографія, в т. ч. багато карт, зроблених самим фондоутворювачем, церковна історія, історія шкільництва, бібліотек, мистецтва***, біографістика діячів науки і культури, термінологічні словники, народні промисли – різьба по дереву, каменю, гончарство, виробництво скла, металу та ін. Дуже важливим джерелом для вивчення наукової і літературної спадщини видатного вченого є група VIII – недруковані праці. Серед останніх велика монографія “Київська Русь”, над якою історик працював до 1963 р., численні статті, рецензії, літературні твори. Документи про мистецьку діяльність (група IX) стосуються переважно екслібрисів, які колекціонував І. Крип'якевич****, листування з митцями О. Кульчицькою, Л. Гецом, П. Ковжуном, організації Гуртка українських екслібрисів (1931), виставок екслібрисів. Тематично близько до цієї групи є світлини з видами Львова. Їх автором був переважно Ю. Дорош. Світлини виготовляли для планованого, однак не реалізованого “Альбому міста Львова”. Частково вони ілюстрували “Історичні проходи по Львову”. Після планомірних фотозйомок Львова середини XX ст. збереглося чимало світлин. Нині вони є унікальним джерелом до історії нашого міста і його архітектури, яке ще чекає свого дослідника. Останній, X розділ, виділений упорядником, це матеріали до бібліографії вченого – відбитки й вирізки статей, брошури, бібліографічні нотатки самого І. Крип'якевича, а також нотатки його синів про видання творів батька.

Звісно, рецензоване видання не позбавлене недоліків. Як зазначив сам упорядник, у силу об'єктивних причин воно не є повним і досконалим описом. Частина папок на початку описані надто детально, наприклад рецепт подано як “клаптик паперу з амбулаторної клініки з випискою ліків для І. Крип'якевича” (с. 94), частина дуже побіжно, особливо папок № 262–391. Деякі адресати не розшифровані (напр. Микола Миколайович на с. 133 – це його аспірант, а згодом професор Микола Кравець, із яким в академіка були дружні стосунки й листи якого збереглися у фонді). Окремі факти не точні, зокрема Архівне управління УРСР, як і вся галузь, станом

* Особливо цікавив історика Іван Федорів, про якого він не лише написав низку статей, починаючи з 1909 р., а й планував видати збірник документів про цього друкаря.

** Упорядник не згадує про архівознавство, історичну географію, генеалогію, фалеристику, археографію, хронологію (див. папки 174–186), якими вчений не лише займався сам, а й підготував багатьох фахівців серед молодих істориків Львова.

*** І. Крип'якевич особливо цікавився гравюрами, портретами історичних діячів, архітектурою, зокрема перед Першою Світовою війною зробив численні замальовки церков, каплиць, дзвіниць, надгробків у Галичині (папка 204).

**** Серед книг академіка виявлено 13 різних екслібрисів І. Крип'якевича, виготовлених О. Кульчицькою, В. Січинським, Я. Музикою, Т. Венгриновичем, В. Перевальським, С. Гебус-Баранецькою, М. Старовойтом, Г. Смольським, О. Оброцюю, К. Козловським (Іван Крип'якевич у родинній традиції... – вклейка між с. 928–929).

на 1971 р. підпорядковувалися не МВС (с. XII), а Раді Міністрів. Реорганізація архівної системи відбулася ще 1958 р. Наукова дисципліна медальєрика названа “медалєграфією” (с. XXVII). Досить хаотично розписані гасла під статтею “Львів” географічного покажчика (с. 231–232). Трапляються неузгодження відмінків: “двох листів... що зберігається” (с. XX), “Чумацтва” (с. 110) та ін. Суттєвою вадою видання є його мізерний наклад, а, отже, й малодоступність для ширшого кола користувачів. Однак, незважаючи на дрібні огріхи, без яких неможливе жодне видання, книга є добрим зразком науково-довідкового видання до окремого архівного фонду й допоможе працівникам Відділу рукописів ЛННБ добре описати цей фонд. Як зазначив у вступній статті до видання Я. Дашкевич, “сьогодні на перший план виходить справа збереження архіву та його доступності для дослідників”.

Рецензоване видання цікаво оформлене Ю. Ясінською, видане на хорошому папері, добре зшите. Текст “дихає”, отож книгою зручно користуватися. Науково-довідковий апарат допомагає швидко знайти осіб, матеріали яких містяться у фонді, та місцевості, згадані в документах. З огляду на величезний діапазон наукових зацікавлень І. Крип’якевича видання користуватиметься великою популярністю серед істориків, географів, краєзнавців, дослідників геральдики й сфрагістики, етнології, мистецтва й узагалі всіх дослідників і поціновувачів нашого минулого.